

Advies van het Economisch en Sociaal Comité over de „Mededeling van de Commissie aan de Raad, aan het Europees Parlement, aan het Economisch en Sociaal Comité en aan het Comité van de Regio's — Tenuitvoerlegging van de strategie van de Unie inzake de defensie-industrie”

(98/C 284/18)

Op 4 december 1997 heeft de Commissie besloten het Economisch en Sociaal Comité overeenkomstig artikel 198 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap te raadplegen over de voornoemde mededeling.

De Afdeling voor industrie, handel, ambacht en diensten, die met de voorbereidende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 3 juni 1998 goedgekeurd; rapporteur was de heer Mobbs.

Tijdens zijn 356e Zitting (vergadering van 2 juli 1998) heeft het Economisch en Sociaal Comité het volgende advies uitgebracht, dat met 68 stemmen vóór en 20 stemmen tegen, bij 17 onthoudingen, is goedgekeurd.

1. Conclusies

1.1. Het is absoluut noodzakelijk dat op Europees niveau blijk wordt gegeven van de politieke wil om een Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB) te ontwikkelen en de Europese defensie-industrie als wezenlijk onderdeel hiervan te erkennen.

1.2. Harmonisatie van de operationele eisen vormt de hoeksteen van een toekomstige Europese markt voor militair materieel. Tegelijkertijd moeten ook de procedures, regels en normen inzake de aankoop van militair materieel geharmoniseerd worden. Oprichting van een Europees Bureau voor wapeniging, dat de leiding zou krijgen over gemeenschappelijke activiteiten, zou duidelijk voordelen opleveren.

1.3. Om de effectieve operationele capaciteit van de Europese strijdkrachten te waarborgen, is technologisch hoogwaardig en betaalbaar materieel met een gunstige kosten/batenverhouding nodig. Om politieke, technische en economisch redenen zou Europa voor de aankoop van militair materieel niet afhankelijk moeten worden van derde landen. Het is voor de veiligheid van Europa van vitaal belang dat een moderne, efficiënte en concurrerende defensie-industrie in stand wordt gehouden.

1.4. Wil de Europese defensie-industrie in staat zijn, het toekomstige GBVB te ondersteunen, dan moet er een Europese markt voor militair materieel worden gecreëerd. Deze Europese markt zal de basis leggen voor transnationale rationalisatie om het concurrentievermogen van de defensie-industrie in mondiaal verband te waarborgen.

1.5. Een Europese markt voor militair materieel kan alleen goed functioneren indien de lid-staten accepteren dat zij op industrieel/technologisch gebied van elkaar afhankelijk zijn en indien er zekerheid van levering is.

1.6. Op lange termijn moet worden bepaald welke essentiële geavanceerde technologieën noodzakelijk zijn voor het behoud van de industriële en technologische basis van de Europese defensie-industrie. Verder zal daartoe ook een Europese samenwerking op O&O-gebied moeten worden opgezet, die op centraal niveau wordt beheerd en gefinancierd. De Wetenschap- en Technologiestudie van de West-Europese Bewapeningsgroep, waarvan de eerste fase onlangs is afgesloten, is een voorbeeld van welke initiatieven ondernomen moeten worden.

1.7. De regeringen van de lid-staten moeten nu concrete actie ondernemen en blijk geven van de politieke wil om een GBVB te ontwikkelen, doelstellingen te bepalen en de herstructurering en rationalisering van de Europese defensie-industrie mogelijk te maken. Indien zij dit niet willen of kunnen, zijn zij volledig verantwoordelijk voor de verdere achteruitgang van de sector en de toenemende afhankelijkheid van alternatieve bronnen voor de levering van militair materieel. Er zijn welkome tekenen dat sommige regeringen de problemen van de defensie-industrie onderkennen en concrete actie beginnen te ondernemen om de herstructurering van deze sector op Europees niveau te ondersteunen.

2. Achtergrond

2.1. Tot voor kort was de defensie-industrie een sector waarin de Gemeenschap geen bijzonder actieve rol speelde. Dit komt omdat de lid-staten zaken op het gebied van defensie en nationale veiligheid als hun eigen verantwoordelijkheid beschouwden, en daarmee artikel 223 van het Verdrag vrij ruim hebben geïnterpreteerd.

2.2. In januari 1996 publiceerde de Commissie haar eerste uitvoerige Mededeling over de uitdagingen voor

de Europese defensie-industrie⁽¹⁾. Het Comité bracht hierover in maart 1997 advies uit⁽²⁾.

2.3. Hoewel in het onderhavige advies niet zal worden ingegaan op de gedetailleerde kwesties die in het oorspronkelijke Commissiedocument werden behandeld, is het toch de moeite waard de belangrijkste punten van zorg van Commissie en Comité nog eens op een rijtje te zetten:

2.3.1. Als gevolg van het einde van de koude oorlog en het uiteenvallen van het Oostblok is de aard van het defensieklimaat geleidelijk veranderd. Het scenario dat ten grondslag lag aan de eisen die aan defensie werden gesteld, veranderde en regeringen moesten zich aanpassen aan de gevolgen hiervan, zowel uit operationeel oogpunt als uit het oogpunt van de Europese defensie-industrie.

2.3.2. De defensie-industrie in Europa wordt tevens geconfronteerd met een politiek-economisch klimaat dat nog steeds aan het veranderen is en een reactie op supranationaal niveau vereist. Als reactie op besnoeiingen in de nationale defensie-uitgaven en de zeer scherpe internationale concurrentie zijn bedrijven om commerciële redenen reeds overgegaan tot ingrijpende herstructureringen, wat tot verlies van banen heeft geleid. Bovendien maakt de versnipperde aard van de Europese markt voor militair materieel het bijzonder moeilijk om een echte Europese strategie t.b.v. deze industrie te implementeren.

2.3.3. De regeringen worden geconfronteerd met het probleem dat zij een evenwicht moeten vinden tussen de politieke noodzaak om te beschikken over een sterke, technisch hoogwaardige en onafhankelijke industrie — nog steeds een hoeksteen van een echt onafhankelijk Europees Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB) — en de noodzaak om de vermindering van de militaire dreiging te benutten door ten gunste van prioriteiten op sociaal en milieugebied op de defensie-uitgaven te bezuinigen.

2.3.4. Het Comité drong er in zijn vorige advies bij de Commissie op aan, rekening te houden met het verband tussen defensie-industrie en het veiligheids- en defensiebeleid, met de manier waarop O&O en productie zijn georganiseerd en met het feit dat deze industrie afhankelijk is van de orders van de ministeries van defensie. Om de werkgelegenheid en de technologische knowhow op peil te houden in een tijd waarin de vraag naar militair materieel daalt, moet bovendien

meer vaart achter omschakeling en diversifiëring worden gezet en moet ook worden gekeken naar de mogelijkheden die de „dual use”-technologie biedt.

2.4. In september 1997 bracht de Commissie een Mededeling uit over de Europese lucht- en ruimtevaartindustrie⁽³⁾. In december 1996 heeft zij tevens een Mededeling over ruimtevaart gepubliceerd⁽⁴⁾. Het Comité keurde zijn adviezen over beide mededelingen in januari 1998 goed⁽⁵⁾.

2.5. Al deze Mededelingen zijn opportuun te noemen: a) het gaat vaak om dezelfde bedrijven, b) de betrokken technologieën hebben veel gemeen en c) de concurrentieproblemen lijken vaak op elkaar, ook al verschillen de klanten en voorwaarden.

3. Huidige situatie

3.1. De eerste Mededeling van de Commissie over de defensie-industrie (zie voetnoot 1) werd uitgebracht in januari 1996, vóór de intergouvernementele conferentie. Helaas bracht het Verdrag van Amsterdam, dat in juli 1997 werd getekend, geen duidelijke besluiten over GBVB-kwesties. De Europese defensie-industrie blijft dan ook in het algemeen opgedeeld en versnipperd, met kleine bedrijfsstructuren die geen adequaat antwoord hebben op de vereiste rationalisering en concentratie. Ondanks de herstructurering van de sector, die voornamelijk op nationaal niveau plaatsvindt en waarbij nauwelijks sprake is van een grensoverschrijdende opzet, ontbreekt het de industrie aan een politiek overeengekomen basis voor de volledige herstructurering die noodzakelijk is, wil de industrie de concurrentie op de wereldmarkt aankunnen. Dit alles geldt met name voor de concurrentie met de defensie-industrie van de VS, waar in hoog tempo een aanzienlijke herstructurering heeft plaatsgevonden „met de open en concrete steun van de overheid”⁽⁶⁾.

3.2. Onder de commerciële en zakelijke druk als gevolg van de afname van de vraag naar militair materieel is rationalisering en herstructurering van

⁽¹⁾ Mededeling van de Commissie: „De uitdagingen voor de Europese defensie-industrie — een bijdrage voor actie op Europees niveau” (COM(96) 10 def.).

⁽²⁾ Advies van het ESC in PB C 158 van 26.5.1997, blz. 32.

⁽³⁾ Mededeling van de Commissie aan de Raad, aan het Europees Parlement, aan het Economisch en Sociaal Comité en aan het Comité voor de Regio's — De Europese lucht- en ruimtevaartindustrie: Strijd om het behoud van een plaats op de wereldmarkt (COM(97) 466 def.).

⁽⁴⁾ Mededeling van de Commissie aan de Raad en het Europees Parlement — De Europese Unie en de ruimtevaart: bevordering van toepassingen, markten en industrieel concurrentievermogen (COM(96) 617 def.).

⁽⁵⁾ PB C 95 van 30.3.1998, blz. 6-11.

⁽⁶⁾ COM(97) 583 def., punt 1 (Context), derde alinea.

levensbelang, wil de Europese defensie-industrie zich staande kunnen houden op de wereldmarkt. Bij de rationalisering en herstructurering waartoe onder deze druk thans wordt overgegaan, wordt niet altijd gekeken naar de meer algemene toekomstige strategische behoeften van de afzonderlijke lid-staten en van de Europese Unie als geheel.

3.3. De afgelopen 25 jaar heeft samenwerking binnen de Europese defensie-industrie voornamelijk plaatsgevonden op basis van afzonderlijke projectprogramma's waarbij de verantwoordelijkheid voor management, kosten, ontwikkeling en productie door de landen werden gedeeld. Deze samenwerking heeft echter geleid tot structuren die noch commercieel levensvatbaar, noch rendabel zijn. Zo is het Comité ingenomen met het voornemen om de productie van de Eurofighter voort te zetten, maar tekent het wel aan dat dit project wordt ondernomen in het kader van een samenwerkings/consortium-programma dat werd opgezet in de jaren '80, lang voordat de lid-staten en de Commissie zich echt zorgen gingen maken over de toekomstige omvang en vorm van de Europese defensie-industrie. In de toekomst zullen soortgelijke grootschalige Europese projecten centraal beheer op commerciële basis vereisen. Het militaire „Airbusconsortium” dat wellicht het Europese Future Large (Military) Aircraft (FLA) gaat bouwen, is een voorbeeld van de nieuwe industriële organisaties die noodzakelijk zullen zijn.

3.4. De oproep in december 1997 van het staatshoofd resp. de regeringsleiders van Frankrijk, Duitsland en het VK om de Europese industrieën voor ruimtevaart- en defensie-elektronica te herstructureren, was de eerste politieke stap op weg naar een situatie waarin de Europese industrieën een begin zullen kunnen maken met de noodzakelijke herstructurering. Tenzij alle afzonderlijke lid-staten hun beleid fundamenteel wijzigen en overeenstemming bereiken over een uniform GVBV en alles wat dat inhoudt, zullen tal van problemen in de defensie-industrie blijven bestaan en zal ieder initiatief van de industrie maar weinig kans van slagen hebben. De tijd dringt, wil de industrie haar huidige positie op de wereldmarkt voor militair materieel kunnen handhaven. Zoals het Comité in paragraaf 3.15 van het advies over de Europese ruimtevaartindustrie heeft verklaard (zie voetnoot 5, blz. 116) is „herstel in deze sector alleen mogelijk indien de lid-staten zich eensgezind opstellen, gemeenschappelijke economische doelstellingen willen nastreven en ermee instemmen om daartoe hun instrumenten ter beschikking te stellen”.

3.5. Naast Raad en Commissie (de EU) zijn er tal van (nog op te richten) organisaties die met de Europese defensie-industrie te maken hebben. De belangrijkste

worden hieronder opgesomd, met een korte beschrijving van hun rol. Nadere bijzonderheden zijn opgenomen in Bijlage 2 (lidmaatschap) en Bijlage 3 (schematische weergave van de betrekkingen tussen de organisaties).

3.5.1. NAVO. Nadere beschrijving is niet noodzakelijk in de context van dit advies.

WEU (West-Europese Unie): een organisatie die over defensie- en veiligheidskwesties gaat. De WEU werd opgericht met de ondertekening van de Protocollen van Parijs in oktober 1954, waardoor het Pact van Brussel van 1948 werd gewijzigd. De WEU heeft een spilfunctie tussen de EU en de NAVO, omdat het de enige organisatie is die voorbereid is op het uitvoeren van militaire operaties in het kader van humanitaire hulpverlening, handhaving van de vrede en crisisbeheer.

WEAG (West-Europese Bewapeningsgroep): een organisatie die de samenwerking binnen de WEU op bewapeningsgebied coördineert.

De doelstellingen van de WEAG zijn:

- een efficiënter gebruik van middelen, o.m. door meer harmonisatie van operationele eisen;
- openstelling van de nationale markten voor militair materieel voor concurrentie van andere lid-staten;
- versterking van de technologische en industriële basis van de Europese defensie-industrie;
- samenwerking op het gebied van Onderzoek en Ontwikkeling.

WEAO (West-Europese Bewapeningsorganisatie): een nieuw orgaan van de WEU dat in november 1996 is opgericht. Het is het eerste Europese orgaan op bewapeningsgebied dat internationale rechtspersoonlijkheid heeft gekregen. Het biedt een juridisch kader voor samenwerkingsactiviteiten op bewapeningsgebied die door de WEAG-ministers worden toegewezen.

JOAC (Gemeenschappelijk orgaan voor samenwerking op bewapeningsgebied). Aangezien de voorwaarden om een echt Europees Bureau voor bewapening (EAA) op te richten, nog niet te verwezenlijken zijn, hebben de regeringen van Frankrijk, Duitsland, Italië en het VK besloten, het JOAC op te richten als voorloper van een EAA. De belangrijkste doelstellingen van het JOAC zijn:

- invoering van nieuwe geoptimaliseerde programmeerbeheerprocedures;
- harmonisatie van operationele eisen;
- meer inspanningen om het concurrentievermogen van de Europese industrie en de technologische basis van de bewapeningssector te verbeteren;
- meer samenwerking tussen bedrijven;
- op korte en middellange termijn zorgen voor de steun van de krijgsmacht onder alle omstandigheden.

EAA (Europees Bureau voor bewapening). De Verklaring betreffende de West-Europese Unie, die als bijlage bij het Verdrag van Amsterdam is gevoegd, voorziet in een Europees Bureau voor bewapening als mogelijk instrument voor toekomstige samenwerking op bewapeningsgebied binnen de West-Europese Unie.

4. De Mededeling van de Commissie

4.1. De Commissie uit in haar mededeling van december 1997 nogmaals haar bezorgdheid over de ontwikkelingen die zij eerder in haar Mededeling van januari 1996 (zie voetnoot 1, blz. 116) heeft beschreven en merkt op dat de situatie op terreinen als werkgelegenheid en de onevenwichtige handel met de VS verslechtert. Zij meent dat er een geïntegreerde Europese markt voor defensiematerieel moet worden gecreëerd, waarbij van alle beschikbare instrumenten gebruik moeten worden gemaakt. De overkoepelende strategie die zij daartoe voorlegt, bestaat uit:

- een ontwerp van gemeenschappelijk standpunt betreffende de uitwerking van een Europees bewapeningsbeleid in een vorm die de Commissie voorstelt; dit zal aanvankelijk met name betrekking hebben op intracommunautaire handel (in defensiematerieel), overheidsaankopen en een gemeenschappelijke douaneregeling;
- een actieplan voor de defensie-industrie waarin de terreinen worden beschreven waarop optreden van de Unie nu al noodzakelijk wordt geacht en waarvoor de Commissie gedetailleerde voorstellen zal uitwerken.

4.1.1. De Commissie beschouwt het ontwerp van gemeenschappelijk standpunt en het actieplan als complementaire initiatieven, die zij gelijktijdig wil verwezenlijken.

4.2. De Commissie stelt m.b.t. het actieplan voor het nieuwe institutionele kader niet af te wachten, maar nu al maatregelen te treffen om de technologische en industriële basis van de defensie-industrie te beschermen. Zij is van plan meer gedetailleerde voorstellen voor maatregelen ter zake uit te werken en roept de Europese defensie-industrieën en andere betrokken partijen op, bij de verwezenlijking van het Actieplan samen te werken.

4.3. Als Bijlage I bij de Mededeling is een „Ontwerp van gemeenschappelijk standpunt betreffende de uitwerking van een Europees bewapeningsbeleid (vastgesteld op basis van artikel J.2 van het Verdrag betreffende de Europese Unie)” opgenomen.

4.3.1. Enkele hoofdpunten van het ontwerp van gemeenschappelijk standpunt zijn:

- er moet rekening worden gehouden met de specifieke kenmerken van de sector bewapening;
- bij de ontwikkeling van een doeltreffend Europees bewapeningsbeleid moet gebruik worden gemaakt van de bestaande communautaire en GVBV-instrumenten;

- het bewapeningsbeleid hangt samen met het beleid van de EU, met name op het vlak van industrie, handel, douane, regio's, mededinging, innovatie en onderzoek;

- het actieplan moet worden gebruikt als basis voor het te ontwikkelen Europese bewapeningsbeleid;

- het gemeenschappelijk standpunt zal na 18 maanden worden herzien.

4.3.2. Een „Definitie van de eigen kenmerken van de defensiesector”, opgesteld door de groep „Europees bewapeningsbeleid” (POLARM) en door het Coreper op 10 december 1996 goedgekeurd, is als aanhangsel bij bijlage 1 gevoegd.

4.3.3. Enkele hoofdpunten van deze bijlage zijn:

- het feit dat de sector bewapening specifieke kenmerken heeft, is sinds de oprichting van de Gemeenschap erkend en heeft zijn neerslag gevonden in de bepalingen van artikel 223 van het Verdrag van Rome;

- 90 % van de productie van EU-defensiematerieel is geconcentreerd in enkele lid-staten: Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Italië en Zweden;

- aangezien de regeringen de enige klanten, en in sommige gevallen grotendeels eigenaars van defensiebedrijven zijn, verschilt de markt voor defensiematerieel van die in de meeste andere sectoren;

- voor de productie van en de handel in defensiematerieel is toestemming van de regering vereist;

- de prijs/kwaliteit-verhouding alléén is niet bepalend voor het aankoopbeleid; compensatie, met inbegrip van overeenkomsten inzake industriële samenwerking, en strategische politieke, economische en veiligheidsoverwegingen kunnen ook een rol spelen.

4.4. De belangrijkste doelstelling van het Actieplan is het scheppen van de noodzakelijke voorwaarden voor:

- verbetering van het concurrentievermogen van de Europese defensie-industrie;

- behoud van de technologische en industriële basis op defensiegebied;

- bevordering van de integratie van de technologische en industriële basis van de Europese defensie-industrie in de overige sectoren van de economie om overlapping van civiele en militaire inspanningen te vermijden;

- de ontwikkeling van een Europese veiligheids- en defensie-identiteit.

4.4.1. Het Actieplan van de Commissie geeft een uitvoerige beschrijving van de maatregelen die op de volgende gebieden noodzakelijk zijn:

1. vereenvoudiging van de handel binnen de Gemeenschap;
2. statuut van Europese vennootschap;
3. overheidsopdrachten;
4. OTO;
5. normalisatie;
6. douanerechten;
7. innovatie, technologieoverdracht en het MKB;
8. mededingingsbeleid;
9. uitvoer;
10. structuurfondsen;
11. belastingen;
12. principes voor markttoegang;
13. benchmarking;
14. uitbreiding.

4.4.2. Tot slot bevat de Mededeling een gedetailleerd tijdschema voor het Actieplan, dat loopt van de eerste helft van 1998 tot in het jaar 2000.

5. Algemene opmerkingen

5.1. Het Comité is verheugd dat het in de gelegenheid wordt gesteld om zijn visie te geven op deze Mededeling, die een logisch vervolg vormt op de eerdere Mededelingen („Uitdagingen voor de Europese defensie-industrie” — zie voetnoot 1, blz. 116 — en „De Europese lucht- en ruimtevaartindustrie: strijd om het behoud van een plaats op de wereldmarkt” — zie voetnoot 3, blz. 116).

5.2. Het Comité is in het algemeen ingenomen met het Actieplan. Het merkt op dat de Commissie het ontwerp van gemeenschappelijk standpunt en het voorgestelde Actieplan als twee aparte initiatieven beschouwt, ook al zijn zij in één Mededeling ondergebracht. Het Comité neemt nota van de bedoelingen van de Commissie, maar vindt dat de samenhang tussen het ontwerp van gemeenschappelijk standpunt en het actieplan onvoldoende uit de verf komt in de Mededeling en acht verbetering op dit punt gewenst. Het meent dat het gebrek aan politieke wil en aan toezeggingen op het gebied van convergentie de manoeuvreerruimte van de Commissie vooralsnog zou kunnen beperken, zelfs al vindt de Commissie dat de maatregelen in het Actieplan los daarvan ten uitvoer gelegd zouden moeten worden.

5.2.1. Ondertussen vreest het Comité dat veel voorstellen van de Commissie alleen uitvoerbaar zijn indien de lid-staten de nodige belangrijke besluiten nemen en concrete stappen zetten. Tot op heden wijst alles erop dat dergelijke besluiten en acties „schitteren door afwezigheid”. Worden door de regeringsleiders en staatshoofden van de lid-staten niet de vereiste besluiten op defensie- en veiligheidsgebied genomen, dan zal er weinig vooruitgang worden geboekt. Zelfs de oproep van het staatshoofd resp. de regeringsleiders van Frankrijk, Duitsland en het VK in december 1997 (zie paragraaf 3.4), die weliswaar te verwelkomen is, kan hooguit een eerste teken van „actief realisme” van deze drie landen worden genoemd.

5.3. De problemen die op regeringsniveau moeten worden opgelost, zijn niet gering; sommige regeringen/bedrijven staan positief tegenover het idee van een Europees civiel/militair concern dat in elk land als „nationaal” genoeg zou worden beschouwd om wapenorders van de regering te krijgen, terwijl andere meer voor een multisectorale benadering zijn te vinden. Er zijn echter ook regeringen die om uiteenlopende binnenlandspolitieke redenen niet bereid zijn om van buitenlandse bedrijven te kopen of hun aankoopbeleid te harmoniseren. De uiteenlopende rechtsposities van defensiebedrijven in Europa zouden het bovendien moeilijk kunnen maken om d.m.v. fusies bedrijven op te richten die aantrekkelijk zouden zijn voor particuliere aandeelhouders.

5.3.1. Een aantal Europese bedrijven heeft bovendien aanzienlijke commerciële belangen (b.v. dochterondernemingen) in de VS. Daarom zou het kunnen gebeuren dat deze bedrijven niet zo enthousiast zijn over een toekomstige grootschalige rationalisering in Europa, omdat de handel met de VS hierdoor in de toekomst belemmerd zou kunnen worden.

5.4. Er kan pas vooruitgang worden geboekt indien overeenstemming over een GBVB en een gemeenschappelijk defensiebeleid wordt bereikt. Gebeurt dit niet, dan dreigt het gevaar dat de voorstellen van de Commissie willekeurig ten uitvoer worden gelegd, zonder dat daarbij ten volle rekening wordt gehouden met de specifieke kenmerken van de defensie-industrie waarnaar in het aanhangsel bij het ontwerp van gemeenschappelijk standpunt wordt verwezen.

5.4.1. Het Comité is zich ervan bewust dat sommige lid-staten zich verplicht kunnen voelen om bepaalde onderdelen van de defensie-industrie in eigen hand te houden. Behoud van de onafhankelijke industriële basis van de Europese defensie-industrie is echter alleen mogelijk indien enkele grote veranderingen worden doorgevoerd:

— er moet worden onderkend dat de defensiemarkt een mondiaal karakter heeft;

- er moeten maatregelen worden getroffen om schaalvoordelen te behalen;
- het aantal nationale vooraanstaande defensiebedrijven moet, afhankelijk van de marktomstandigheden, worden verminderd;
- het „juste-retour”-concept moet door een passend alternatief worden vervangen.

5.5. Het Comité steunt het streven van de Commissie om het huidige gefragmenteerde karakter van de defensiemarkt in Europa te corrigeren. Vele lid-staten hebben nog steeds een eigen, onafhankelijke defensie-industrie, maar dit kunnen zij zich waarschijnlijk op lange termijn niet meer veroorloven. Of nauwere samenwerking en een Europese markt voor militair materieel tot stand gebracht kunnen worden, hangt echter helemaal af van het politieke en institutionele kader dat de regeringen van de lid-staten overeen zullen komen. Een echte Europese markt voor militair materieel vereist een Europees orgaan dat verantwoordelijk is voor harmonisatie van de operationele eisen van de verschillende landen, voor het vaststellen en goedkeuren van geharmoniseerde regels voor opdrachten en aankopen, alsmede voor het uitwerken van procedures — binnen een structureel kader — die concurrentie en een effectief rendement waarborgen, maar onnodig dubbele defensiecapaciteit voorkomen. Een dergelijk orgaan impliceert dat de regeringen van de lid-staten overeenstemming bereiken over gemeenschappelijke economische en militaire doeleinden. Een goed functionerende West-Europese Bewapeningsgroep (WEAG) zou deze taken kunnen vervullen.

5.6. Een Europese markt voor militair materieel zal de Europese defensie-industrie in staat stellen het technologisch niveau te behouden dat vereist is om de concurrentie op de wereldmarkt te kunnen aangaan, en — belangrijker nog — de strijdkrachten van de lid-staten uit te rusten met het technologisch hoogwaardig materieel met een gunstige kosten/batenverhouding dat zij nodig hebben om hun taken te vervullen. Wordt de Europese defensie-industrie daar niet toe in staat gesteld, dan is het heel goed mogelijk dat Europa voor de levering van militair materieel afhankelijk wordt van derde landen, met alle mogelijke beperkingen van haar politieke handelingsvrijheid van dien. Behoud van een moderne, efficiënte en concurrerende Europese defensie-industrie wordt daarmee een essentieel onderdeel van de veiligheid van de Europese Unie.

5.7. Bestudering van de twee relevante Commissie-mededelingen van resp. januari 1996 en november 1997 wijst uit hoe weinig concrete vooruitgang is geboekt bij de inspanningen om de kwesties die al begin 1996 werden opgeworpen, constructief aan te pakken. Mettertijd zijn sommige problemen erger geworden. Hoewel het Comité zich niet onverkort achter de voorstellen van de Commissie schaart, bieden vele daarvan wel constructieve suggesties om iets te doen aan de problemen waarmee

de Europese defensie wordt geconfronteerd, nl. versnippering van de Europese markt voor defensiematerieel, dalende vraag in Europa, steeds scherpere concurrentiestrijd om exportorders, stijgende werkloosheid. Krijgt de Commissie echter van de lid-staten niet daadwerkelijk het fiat om vooruitgang te boeken, dan zouden haar pogingen wel eens op niets kunnen uitlopen.

5.8. De herstructurering binnen de defensie-industrie in brede zin zal resulteren in een geringer aantal (Europese) houdstermaatschappijen. Op operationeel vlak zal dit leiden tot een concentratie van projectbeheer, systeembeheer en assemblage.

5.8.1. De aard van de toeleveringsactiviteit verandert met de toenemende specialisatie en „risicodeling” (partnervorming). Deze trend zal zich waarschijnlijk voortzetten, maar het ziet ernaar uit dat slechts de „hoofd”-toeleveranciers aan industriële risicodeling zullen doen. Dit zal echter onvermijdelijk economische gevolgen hebben voor de rest van de aanvoerketen, inclusief het MKB.

5.8.2. Het Comité ziet wel in dat veranderingen onontkoombaar zijn, maar zou graag zien dat deze niet over de gehele linie ten koste gaan van de betrokkenen, met name het MKB. Het pleit voor initiatieven van de Commissie t.a.v. de mogelijke gevolgen op het vlak van innovatie, werkzekerheid, regionale ontwikkeling, planning, financiering, enz.

5.8.3. Zoals reeds gezegd (paragraaf 2.3.2) heeft de herstructurering van de sector al veel banen gekost. De gevolgen van de achteruitgang van de Europese defensie-industrie voor het menselijk potentieel vereisen speciale aandacht voor alternatieve mogelijkheden om banen te scheppen en voor (her)scholing ten einde de technologische deskundigheid op een hoog peil te houden. De Commissie zou hiernaar een studie moeten instellen.

5.9. Alle belangrijke internationale producenten van militair materieel proberen hun producten te exporteren. Sommige Europese landen zijn hierin aardig succesvol en daarmee helpen zij een aanzienlijk aantal mensen aan het werk en betalen zij de kosten van de ontwikkeling en aankoop van nieuw materieel voor eigen gebruik. Het Comité meent dat een gemeenschappelijke handelspolitiek, overeenkomstig de acht criteria die door de Raad in 1991 in Luxemburg zijn vastgesteld en in 1992 in Lissabon zijn bevestigd, de Europese export zou kunnen bevorderen.

6. Specifieke opmerkingen

6.1. Het Comité neemt kennis van de 14 terreinen in het Actieplan waarop de Commissie speciale maatregelen wil treffen en van het standpunt van de Commissie dat deze maatregelen kunnen worden uitgevoerd zonder dat overeenstemming over het ontwerp van gemeenschappelijk standpunt wordt afgewacht (zie paragrafen 4.1.1 en 5.2.1). Aangezien verschillende maatregelen ook relevant zijn voor andere sectoren dan de defensie-industrie, is het Comité met een groot aantal van de voorgestelde initiatieven ingenomen. In dit advies spreekt het Comité zich alleen uit over die punten van het Actieplan waar het zich zorgen maakt over de voorstellen van de Commissie m.b.t. de defensie-industrie.

6.2. Punt V.2: statuut van Europese vennootschap

Overeenstemming over dit onderwerp zou de herstructurering van de defensie-industrie in bepaalde opzichten zeker kunnen vergemakkelijken; het Comité heeft zich hier in het verleden dan ook sterk voor gemaakt.

6.3. Punt V.3: Overheidsopdrachten

Zekerheid van levering is hier van essentieel belang. De indeling van materieel in drie categorieën lijkt geen praktische, realistische benadering. Het Comité pleit voor een gezamenlijke herziening door Commissie en WEAG.

6.3.1. Om te beginnen zouden alle acties om de markt in Europa open te stellen, juridisch nauwkeurig moeten worden omschreven om te voorkomen dat landen en industrieën buiten de EU hieruit zouden kunnen opmaken dat de Europese markt voor hen wordt opengesteld. Stappen om de Europese markt voor concurrentie van derde landen open te stellen, moeten worden gecontroleerd om voor gelijke concurrentievoorwaarden op de wereldmarkt te waarborgen (wederzijdse openstelling).

6.3.2. Niet alle lid-staten hebben de huidige richtlijnen inzake overheidsopdrachten volledig geïmplementeerd. Daarom zou een te vergaande en/of te snelle toepassing van dergelijke richtlijnen op het zeer specifieke terrein van militair materieel onverstandig kunnen zijn. Een voorzichtigere benadering zou meer vruchten kunnen afwerpen, met name wanneer men bedenkt dat zekerheid van aanvoer gewaarborgd moet worden.

6.4. Punt V.4: Onderzoek en technologische ontwikkeling (OTO)

De benadering van onderzoek en technologische ontwikkeling in Europa schiet ernstig tekort. Het huidige

arbitraire onderscheid dat wordt gemaakt tussen procedures en financiering t.b.v. militaire c.q. civiele doeleinden leidt tot geldverspilling en is inefficiënt, met name gezien de opkomst van de zgn. „dual use”-technologie.

6.4.1. Hoewel de financieringsmechanismen voor de civiele sector niet dezelfde zijn als die voor de militaire sector (OTO in de militaire sector omvat ook productontwikkeling), kan Europa het zich niet veroorloven aan zijn huidige financieringsmethodes vast te houden. Hoewel sommige specifieke financieringsmaatregelen voor de ontwikkeling van de defensie-industrie op nationaal niveau waarschijnlijk worden gehandhaafd, moet er meer worden gedaan om de uitgaven binnen Europa op dit vlak te coördineren zodat deze zo efficiënt mogelijk worden ingezet en overlapping van Europese en nationale onderzoeksprogramma's tot het absolute minimum wordt beperkt.

6.4.2. Waarschijnlijk zal het voor onderzoek beschikbare budget bepalen welk militair materieel in de toekomst kan worden ontwikkeld. De Europese Commissie en de WEAG zouden zich samen moeten buigen over nieuwe regelingen ter coördinatie van civiele en militaire onderzoeksactiviteiten, om zo veel mogelijk te voorkomen dat zij dubbel werk verrichten en voor een maximaal rendement op de investeringen van de lid-staten te zorgen.

6.5. Punt V.5: Normalisatie

Het Comité schaart zich achter het voornemen van de Commissie om normen zoveel mogelijk te stroomlijnen, waar dit in het belang van de economie is: binnen Europa, bij civiele en militaire toepassingen, tussen Europa en de VS. Toen het Comité zich echter over normalisatieproblemen boog⁽¹⁾, kwam het erachter dat op „commercieel vlak” tal van problemen bestaan en dat wetgeving, implementatie en handhaving in de Unie sterk bij de verwachtingen achterblijven. Hoe goed maatregelen ook bedoeld zijn, ze zullen dus waarschijnlijk pas worden uitgevoerd wanneer dat materiële voordelen oplevert. De studie die de Commissie onlangs heeft ingesteld naar de stand van zaken in de Europese Unie en de VS op het gebied van normalisatie zal het huidige verwarrende beeld hopelijk verduidelijken en een stap vormen op weg naar een meer gecoördineerde aanpak van normen in de EU en de VS.

6.5.1. Het Comité merkt op dat niet wordt verwezen naar de landen van Oost-Europa en de voormalige Sovjet-Unie. Gezien de belangen van de EU in deze landen dient nader onderzoek te worden gedaan naar het effect van de invoering van Westerse industriële normen op hun industrieën.

⁽¹⁾ Advies van het ESC over technische normen en wederzijdse erkenning: PB C 212 van 22.7.1996.

6.6. *Punt V.7: Innovatie, technologieoverdracht en het MKB*

6.6.1. Steun t.b.v. het MKB hoeft niet alleen uit de defensiemarkt afkomstig te zijn. „Compensatie/juste retour of een geschikt alternatief (economisch rendement)” zou uit andere sectoren kunnen worden vrijgemaakt.

6.6.2. Bij de maatregelen t.b.v. het MKB dient rekening te worden gehouden met het belang van de toeleveringssector, die voor een groot deel uit kleine en ambachtelijke bedrijven bestaat.

Om in te spelen op de ontwikkelingen van de defensiemarkt en op dual-use-activiteiten moeten zij met name het hoofd bieden aan de snelle veroudering van materiaal en investeren in kwaliteit, opleiding en communicatie.

6.6.3. In dit verband verzoekt het Comité de Commissie in aanvulling op de maatregelen t.b.v. markttoegang drie acties te ondernemen:

- het stimuleren van de investeringen d.m.v. gemakkelijk toegankelijke financieringssystemen die niet beperkt blijven tot de doelstellingregio's van de regionale fondsen;
- het verbeteren en aanpassen van technologische opleidingen en het vergemakkelijken van de overdracht van know-how;
- het vergemakkelijken van de toegang tot advies van technologische deskundigen op het vlak van techniek, kwaliteit, financiering en opleiding.

6.7. *Punt V.8: Mededingingsbeleid*

Deze kwestie moet in samenhang met het punt „overheidsopdrachten” worden gezien. Aangezien een open/vrij concurrentieklimaat voor defensiematerieel in Europa ontbreekt, zal de mededinging op de defensiemarkt zich de komende jaren slechts langzaam ontwikkelen. Wellicht zou in het kader van het mededingingsbeleid moeten worden aanvaard dat de concurrentie op de wereldmarkt alleen met succes kan worden aangegaan indien op sommige terreinen (zoals luchtvaartuigen, motoren en materieel) Europese superbedrijven tot stand komen.

6.8. *Punt V.9: Uitvoer*

6.8.1. Dual use. Het Comité kijkt belangstellend uit naar de bevindingen van het onderzoek dat de Commissie naar het functioneren van de vigerende voorschriften heeft ingesteld om te bekijken hoe deze kunnen worden vereenvoudigd zonder dat nieuwe regelgeving noodzakelijk is.

6.8.2. Conventionele wapens. Het Comité is zich ervan bewust dat de Commissie van plan is een Witboek over het wapenexportbeleid uit te brengen, maar de resultaten van het initiatief van het Britse voorzitterschap

m.b.t. een „Europese gedragscode” heeft afgewacht. Het Comité is verheugd dat de Raad deze Gedragscode voor de export van wapens formeel heeft goedgekeurd (8-9 juni 1998) en hoopt dat de lid-staten zich hier strikt aan zullen houden. Het Comité is ingenomen met de verklaring dat de lid-staten hun uiterste best zullen doen om andere wapenexporterende landen aan te moedigen de beginselen van de code te onderschrijven.

6.8.3. Militair materieel wordt steeds meer in onderlinge samenwerking ontwikkeld. Er moet dan ook een oplossing worden gevonden voor het probleem van de export van dergelijk militair materieel naar landen buiten de EU. Het voorstel dat daarbij uitgegaan moet worden van de regels van het land van de hoofdcontractant, en dus het land dat het materieel uiteindelijk exporteert, moet zorgvuldig worden overwogen. De strengere exportcontroles die in sommige lid-staten worden gehanteerd, mogen door de gedragscode niet worden uitgehouden.

6.8.4. Grote wapenexportorders worden vaak binnengehaald nadat door de regering van het exporterende land politieke druk op het afnemende land is uitgeoefend. Daarbij komt zelfs rechtstreekse inmenging van het staatshoofd voor.

De Raad en de Commissie zouden moeten inzien dat bevordering van de export een zaak van gemeenschappelijk belang is en daarom gebaat zou kunnen zijn bij hun steun.

6.8.5. Het Comité verheugt zich erop, deel te nemen aan het algemene debat over al deze onderwerpen.

6.9. *Punt V.12: Markttoegang*

Er moet meer nadruk worden gelegd op wederzijdse markttoegang, een essentieel onderdeel van de openstelling van overheidsopdrachten (paragraaf 6.3), om te voorkomen dat oneerlijke mededingingsvoorwaarden ontstaan in die zin dat de Europese defensiemarkten derde landen mogelijkheden bieden waarvan Europese industrie zelf niet kan profiteren. Wederzijdse markttoegang impliceert hier ook investeringskansen voor Europese bedrijven en opheffing van belemmeringen inzake beperking van mede-eigendom of exclusieve eigendom van buitenlandse bedrijven, alsmede afschaffing van veiligheidsrestricties.

6.10. *Punt V.13: Benchmarking*

Het Comité heeft zich bij andere gelegenheden over benchmarking gebogen en adviezen uitgebracht waarin het op dit thema ingaat. Het vindt evenwel dat de Commissie m.b.t. de defensie-industrie duidelijker moet zijn en nauwkeurig moet aangeven wat wordt verwacht.

6.11. *Punt V.14: Uitbreiding*

Uitbreiding kan zowel kansen creëren als problemen opleveren. De Commissie moet er in haar Actieplan rekening mee houden dat de uitbreiding verschillend voor de militaire c.q. civiele markt kan uitpakken en dat algemene economische factoren een belangrijke rol bij politieke besluiten kunnen spelen.

Brussel, 2 juli 1998.

6.12. *De euro*

De Commissie gaat in haar Actieplan niet in op de invoering van de euro (besluiten hierover werden in mei 1998 genomen). Het Comité dringt er bij de Commissie op aan a) de mogelijke gevolgen van de euro voor de activiteiten van de defensie-industrie te bestuderen, en b) na te gaan of de euro in het internationale geldverkeer als alternatief voor de Amerikaanse dollar kan worden gebruikt.

De voorzitter
van het Economisch en Sociaal Comité
T. JENKINS

*BIJLAGE 1***bij het advies van het Economisch en Sociaal Comité**

1. Eind maart 1998 presenteerden de vier partners van Airbus Industries (AI) (Aérospatiale van Frankrijk, British Aerospace van het VK, CASA van Spanje en Daimler Benz van Duitsland) hun antwoord op de Verklaring die de regeringsleiders en het staatshoofd in december 1997 over de herstructurering van de Europese industrieën voor ruimtevaart- en defensie-electronica uitbrachten.

1.1. In hun rapport zeggen de AI-partners het met de regeringen eens te zijn dat ontwikkeling van een sterke Europese ruimtevaart- en defensie-industrie van strategisch belang is. Het rapport weerspiegelt het feit dat de partners het in beginsel in grote lijnen eens zijn over het oprichten van een gemeenschappelijke Europese ruimtevaart- en defensie maatschappij (EADC, European Aerospace and Defence Company). Er wordt echter eveneens erkend dat er nog veel werk verzet moet worden, met name op het gebied van eigendom. Daarom is er nog geen tijdschema vastgesteld en zullen de onderzoeken van de partners worden voortgezet.

1.2. In het rapport wordt tevens het belang van andere Europese ruimtevaart- en defensiebedrijven in het herstructureringsproces erkend, met name die van Italië en Zweden.

1.3. Recente ontwikkelingen wijzen erop dat herstructurering in de eerste plaats een taak van de Europese defensie-industrie zelf moet zijn. Het spreekt echter voor zich dat de regeringen van de lid-staten een hoofdrol spelen bij de ontwikkeling van een Europese markt voor militair materieel en bij het vaststellen van de eisen die aan de Europese defensie worden gesteld. Zij moeten de verantwoordelijkheid hiervoor op zich nemen, aangezien er grenzen zijn aan wat de defensie-industrie zelf kan en moet doen.

2. Op 20 april 1998 brachten de ministers van defensie van Frankrijk, Duitsland, het VK, Italië en Spanje een verklaring uit waarin zij nogmaals te kennen gaven dat zij vaart willen zetten achter de consolidering van de Europese defensie-industrie en voornemens zijn in juni een intentieverklaring goed te keuren over de manieren om bepaalde obstakels voor herstructurering van de industrie uit de weg te ruimen. Hiermee wordt weer bewezen dat er bij sommige regeringen een groeiende wens bestaat om vooruitgang te boeken.

BIJLAGE 2

bij het advies van het Economisch en Sociaal Comité

Leden van de in paragraaf 2.6 genoemde organisaties

LAND	EU	NAVO	WEU	WEAG
België	ja	ja	lid	deelnemer
Canada		ja		
Denemarken	ja	ja	waarnemer	deelnemer
Duitsland	ja	ja	lid	deelnemer
Finland	ja		waarnemer	
Frankrijk	ja	ja (<i>voetnoot 1</i>)	lid	deelnemer
Griekenland	ja	ja	lid	deelnemer
Ierland	ja		waarnemer	
IJsland		ja	geassocieerd lid	
Italië	ja	ja	lid	deelnemer
Luxemburg	ja	ja	lid	deelnemer
Nederland	ja	ja	lid	deelnemer
Noorwegen		ja	geassocieerd lid	deelnemer
Oostenrijk	ja		waarnemer	
Portugal	ja	ja	lid	deelnemer
Spanje	ja	ja	lid	deelnemer
Turkije		ja	geassocieerd lid	deelnemer
VK	ja	ja	lid	deelnemer
VS		ja		
Zweden	ja		waarnemer	

NB: 1. Frankrijk trok zich in 1966 terug uit de militaire structuur van de NAVO. In andere opzichten is het volledig lid van de NAVO.

2. Bulgarije, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Polen, Roemenië, Slowakije, Slovenië en Tsjechië zijn geassocieerde leden van de WEU.

3. Dit is geen officieel document; het is opgesteld als toelichting op paragraaf 3.6.

BIJLAGE 3

bij het advies van het Economisch en Sociaal Comité

Schematisch overzicht van de wederzijdse betrekkingen tussen de in dit advies van het ESC genoemde organisaties

(NB: (N.B. Dit overzicht is geen officieel document, maar door de rapporteur bedoeld als geheugensteuntje)

